

УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕНИТЕ СТРУКТУРИ В БЪЛГАРИЯ – РЕАЛНОСТИ, ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСТИ

Ани Димитрова

Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките
ORCID 0000-0002-6989-567X

Резюме: Земеделието е най-старият и традиционен отрасъл за България. То преминава през множество процеси, които формират и обясняват сегашното му състояние. В близкото минало силно влияние върху стопанствата и върху тяхното развитие оказва връщането на земята на собствениците. В България управлението на риска при производствените структури в селското стопанство е сравнително нова проблематика и има голям потенциал за развитие. Ето защо целта на изследването е да се оценят реалности, проблеми и възможности при управлението на риска в производствените структури на българското селско стопанство. Във връзка с това е направен PESTEL анализ, резултатите от който потвърждават хипотезата, че селското стопанство е високорисков сектор и някои рискове в него са динамични.

Ключови думи: селско стопанство; производствени структури; риск

JEL codes: Q10; Q13; Q18

DOI: <https://doi.org/10.56497/etj2469304>

Received 15 July 2024

Revised 26 August 2024

Accepted 22 September 2024

Въведение

Развитието на селскостопанската структура на българското земеделие до приемането на Закона за трудовата поземлена собственост през 1946 г., а и след това е повлияно от пренаселеността на отрасъла, дължаща се на липсата на достатъчно работни места и заетост в отрасли и дейности извън земеделието. Естественят прираст на населяващите селските райони на страната поражда необходимостта от оземляване и от изграждане на нови и основно по-малки земеделски стопанства. Това става предпоставка за съсредоточаването на все по-голям брой земеделски стопанства в аграрната структура, което я деформира и

изцяло променя посоката на естественото ѝ развитие (Вълчев, Петков, 2006).

Един от основните фактори, който оказва влияние върху цялостното развитие на селското стопанство, е процесът на приватизация, включващ преразпределение не само на земята, но и на сградите, съоръженията и машините, свързани със селскостопански дейности. Това дава отражение върху ефективността и конкурентоспособността на производствените структури. Ето защо оценяването на факторите на влияние и ефективността на видовете производствени структури в различни производства е изключително важно както от теоретична, така и от практическа гледна точка (Копева и др., 2012).

Производствените структури в селското стопанство са от съществено значение за продоволствената сигурност на всяка държава. Те са много и разнообразни и могат да бъдат обособени в различни групи. Под селскостопанска структура се разбира структура, създадена върху физическите декари на стопанствата, или земеделската земя, която е притежание на отделни стопанства. Структурата на земеделските стопанства според размера на стопанисваната земя се припокрива със структурата на поземлените притежания според техния размер (Вълчев, 1999). Производствените структури в селското стопанство обхващат селскостопанските структури и ги разширяват, като включват етапите на преработване на произведената продукция от стопанствата и получените крайни продукти за пазара.

Рискът може да се дефинира като бъдещо събитие, чието събъждане има отрицателно въздействие върху състоянието на определена производствена структура в селското стопанство. Рискът може да бъде (Newbery, Stiglitz, 1981):

- систематичен – повтарящи се събития, които могат да се анализират и да се оценят финансовите им показатели;
- случаен – събития с кратък и непостоянен период на проявление, при които трудно се измерва вероятността от настъпването им.

Рисковете при производствените структури в селското стопанство са породени от различни фактори. Една част от факторите присъстват и в други сектори на икономиката, а някои са специфични само за селското стопанство. Според произхода им рисковете могат да се обособят в пет групи (Harwood et al., 1999).

- производствен – климатични промени, природни бедствия, епидемии от болести и вредители, материални загуби на сгради и съоръжения, неподходящ избор на суровини и машини за производството и др.;
- ценови – промени в цените на входящите ресурси на стопанството, както и в изкупните цени на произведената от него продукция и др.;
- институционален – резултат от действията на държавните институции,

агенции, банки и т.н., промени на държавната политика, засягащи селското стопанство, и др.;

- личностен – миграция на персонал, заболявания или смърт на работещите в стопанството, недостиг на работна ръка и др.;
- финансов – несигурност в лихвените проценти, трудности при покриване на задълженията, промяна в условията за отпускане на кредит и др.

Управлението на риска е специфична система, чиято цел е ефективно откриване, превенция, ограничаване и намаляване на рисковите събития и последствията от тях. То зависи главно от вида риск, от институционалната среда, от достиженията на науката и технологиите и от степента на еволюция на естествената среда. Съществена част от управленския процес е преодоляването на рискови събития с цел минимизиране на загубите, оптимизиране на печалбата и контролиране на нестабилността. В селското стопанство управлението на риска е от ключово значение поради големите колебания в цените на селскостопанската продукция и относително честите изменения в аграрната политика на национално и на европейско равнище (Шейтанов, 2020). Директните плащания в българското земеделие са важен буфер за посрещане на спада на доходите в производството. Освен тях другите инструменти за управление на риска (производствени, технологични и застрахователни) не са достатъчно разпространени (Nestorov, Branzova, 2022). Интегрирането на екологичните проблеми в Общата селскостопанска политика (ОСП) има за цел да сведе до минимум рисковете от влошаване на състоянието на околната среда и да подобри устойчивостта на екосистемите (Blagoev, 2022).

Ако се разглежда общо, управлението на риска се свързва с ефективността, в конкретния случай – с ефективността при производствените структури в селското стопанство. Ефективното управление се характеризира с ограничаване на риска при определени нива на други цели (печалба) или като увеличаване на печалбата при определено ниво на риск (Rasmussen, 2013). Изборът на подходящи инструменти е основна част от управлението на риска. Правилно избраните инструменти гарантират например предпазване на стопанството от фалит при възникнали непредвидени обстоятелства (Kaen, 2005).

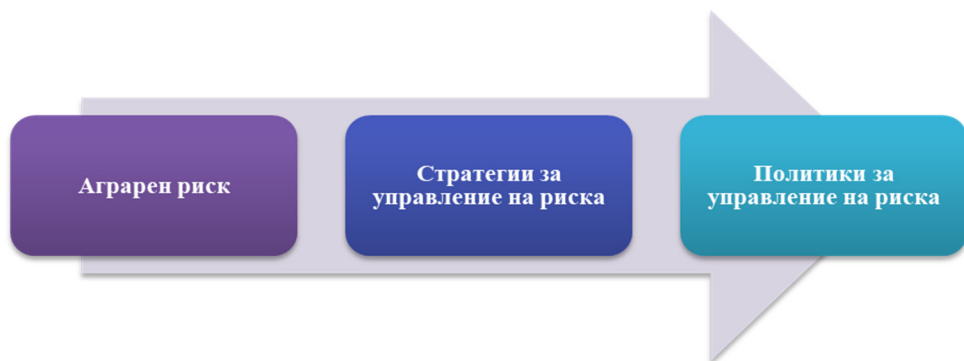
Стратегиите, които най-често се използват за управление на риска при селскостопанските структури, са (Schaper et al., 2009; Ratas, Nurmet, 2017):

- Избягване на риска – управлението на стопанството се планира така, че възникването на определени рискови събития да бъде невъзможно.
- Намаляване на риска – прилагат се механизми за ограничаване на вероятността от непредвидени събития.

- Прехвърляне на риска – допуска се настъпване на риск в стопанството, но се ограничава въздействието му.
- Приемане на риска – прилагат се механизми за справяне с последствията от вече настъпил риск в стопанството.

Съществуват два основни подхода за управление на риска в селското стопанство: линеен (вж. фиг. 1) и холистичен (вж. табл. 1). В същността им са заложени четири етапа, които се изпълняват в следната последователност:

- определяне на риска и на неговата природа;
- анализиране на риска чрез определяне на вероятността от настъпване на риск, определяне на размера на последиците от риска и на зависимостта между честотата на настъпване и величината на загубите;
- разработване и избиране на стратегия за минимизиране на въздействието на риска върху благосъстоянието на стопанството;
- мониторинг на избраната стратегия, за да се оцени счетоводният баланс след прилагането ѝ.

Източник: Адаптация по OECD, 2009; Харизанова-Бартос и др., 2021.

Фигура 1. Линеен подход за управление на риска в производствените структури

Линейният подход се състои от статични анализи на рисковите фактори, които влияят върху икономическите дейности на производствените структури, и чрез него се анализират опасностите и устойчивостта на производствената система (Шейтанов, 2020). Критиката към този подход е, че той преди всичко анализира видовете източници на риск, а не води до реални решения и до позитивно въздействие. Има предимно описателен характер (OECD, 2009).

На табл. 1 е представен *холистичният подход* за управление на риска, чиято главна характеристика е, че тук всеки елемент се разглежда като част от систе-

ма, в която основна роля е отредена на връзката между отделните елементи. При този подход системите за управление на риска се групират в пет клъстера (OECD, 2009): първият е за оценка на риска; вторият, третият и четвъртият са за управление на риска, а петият е многосекторен и е индивидуален за всяка страна.

Последният ред от таблицата илюстрира ролята на държавата и включва: оценка на риска; комуникация за риска; пазарни стимули; минимизиране на риска; смекчаване на риска и приемане на риска. Първата колона от табл. 1 определя вида на рисковите фактори – нормален, застраховаем и катастрофален. Съвкупността от връзки между ролята на държавата и управлението на риска се разглежда отделно за всеки клъстер, като се включват всички възможни стратегии и инструменти за управление на риска (Шейтанов, 2020).

Таблица 1. Холистичен подход за управление на риска

Определяне на вида на рисковите фактори: - нормален риск - застраховаем риск -катастрофален риск	Управление на риска					
	Оценка на риска	Комуникация за риска	Пазарни стимули	Минимизиране на риска	Смекчаване на риска	Приемане на риска
	Клъстер 1: Приемане на риска		Клъстер 2: Справяне с катастрофалния риск			
			Клъстер 3: Справяне със застрахователния риск			
			Клъстер 4: Справяне с нормалния риск			
	Клъстер 5: Общовалидни примери					

Източник: Адаптация по OECD, 2009; Харизанова-Бартос и др., 2021.

Клъстер 1: Приемане на риска включва оценка на риска и комуникация за риска и обхваща проблеми, свързани с:

- достъп до информация за справяне с риска в селското стопанство;
- идентифициране на основните видове риск като суша, наводнения, болести и т.н.;
- комуникация между държавата и управителите на стопанства относно задълженията и отговорностите на двете страни;
- приоритетите на държавата по отношение на риска в селското стопанство.

Клъстер 2: Справяне с катастрофалния риск анализира конкретно този вид риск. Той се случва рядко, но последствията от него са необратими, непостоянен и непредвидим е. Клъстерът засяга проблеми, свързани с:

- инструменти за справяне с катастрофалния риск;
- изплащани компенсации за различни видове катастрофален риск;
- данни за местоположение, честота и обхват на въздействие на катастрофални рискове.

Клъстер 3: Справяне със застрахователния риск анализира управлението на застраховаемите рискове чрез фючърсни сделки, застраховки, кооперативи и други инструменти. Той обхваща проблеми, свързани с:

- ролята на държавата по отношение на създаването на пазарни инструменти;
- подпомагане на пазарните инструменти и публично-частни партньорства;
- търгуемите видове риск.

Клъстер 4: Справяне с нормалния риск анализира рискове, които не са част от катастрофалните или застраховаемите рискове и могат да се контролират чрез финансови и данъчни инструменти. Проблемите, включени в неговите рамки, са свързани с:

- ролята на банковите институции в селското стопанство;
- справедлива данъчна и социална система за управителите на стопанства.

Клъстер 5: Общовалидни примери разглежда конкретен проблем, който се изследва и анализира в дълбочина. Примери за специфични проблеми са:

- специфичен риск – суша, епидемия от вредители, епидемия от болест и др.;
- специфичен инструмент – застраховки, фючърсни договори и др.;
- специфична държавна мярка – ограничаване на влиянието на пазарния риск върху стопанствата.

Управление на риска при производствените структури – PESTEL анализ

Чрез PESTEL¹ анализ може да се определи влиянието на външни фактори (доставчици, потребители, конкуренти, обкръжение, политика и т.н.) върху производствените структури. Той е разновидност на PEST анализа и е лесно приложим метод, с чиято помощ се събира голямо количество информация и се извеждат обобщени данни. Използва се успешно както на макро-, така и на микрониво (Witcher & Chau, 2010). При него интерес представляват факторите от близката и от далечната външна среда, влияещи върху производствените структури. PESTEL анализът позволява да се идентифицира околната среда, в която стопанството оперира, и предоставя информация, улесняваща възможността на управленския състав на организацията да предвижда бъдещи ситуации и събития.

¹ Абревиатурата „PESTEL“ означава политически (Policy), икономически (Economy), социални (Society), технологични (Technology), екологични (Environmental) и правни (Legal) фактори.

При този вид анализ външната среда се разделя на далечно и на близко обкръжение (Харизанова, 2015). Близкото обкръжение оказва непосредствено въздействие върху системата, а далечното – опосредствано. Далечната външна среда (макрообкръжението) често има универсален характер за всички организации, вкл. и за тези в аграрния сектор, но реакцията на всяка отделна организация е специфична и отразява нейните особености и конкретната ситуация, в която се намира. Макрообкръжението като система включва подсистеми като политика, икономика, общество, технологии, природно-географски подсистеми, правна рамка и др. Всички компоненти на външната среда са взаимносвързани. Затова е необходимо анализът на въздействието върху определена производствена структура да се коригира спрямо това как изменението на един от факторите може да създаде нови възможности за структурата, но и да не предизвика нови заплахи. Приоритетността на факторите за всяка организация има своята специфика (вж. фиг. 2).

Източник: Адаптация по Шейтанов, 2020; Yüksel, 2012.

Фигура 2. PESTEL анализ на външните фактори, оказващи влияние върху риска в производствените структури

Представеният на фиг. 2 PESTEL анализ е извършен на базата на проведени структурирани интервюта със земеделски стопани под формата на онлайн въпросници, за да се идентифицират факторите, въздействащи върху управлението на риска в производствените структури. Анкетите са попълнени онлайн лично от земеделските стопани или в разговор с тях по телефона и са предоставени за целите на изследването. Освен по шестте тематични области на PESTEL анализа факторите са разделени и по степента им на влияние върху производствените структури на близка и далечна външна среда.

1. Политически фактори. Данъчната политика, политиките и регулациите на Европейския съюз, международните споразумения и политическата стабилност попадат в далечната външна среда, защото не въздействат пряко, а косвено върху производствените структури.

Данъчната политика оказва влияние върху икономическото развитие на производствените структури чрез набор от данъчни механизми. Политиките и регулациите от ЕС са съществена част от политическите фактори, моделиращи и променящи селското стопанство, като в това отношение основна роля има ОСП. Международните споразумения и рестрикции, също както европейските политики и регулации, влияят върху развитието на производствените структури, но на световно равнище. Промяна в политическата стабилност на национално ниво може да окаже ефект върху устойчивостта на всички сектори в икономиката, в т.ч. на селското стопанство и на производствените му структури.

2. Икономически фактори. Цената на входящите ресурси, изкупната цена на продукцията, цената на земята и конкуренцията попадат в близката външна среда, защото въздействат пряко върху производствените структури. Лихвеният процент на кредитите и инфлацията се намират в далечната външна среда, тъй като влияят индиректно върху стопанствата.

Цената на входящите ресурси има голямо значение за икономическото развитие на производствените структури – тя е основна част от формирането на крайната цена на продукцията. Изкупната цена на продукцията също е съществен елемент от икономическите фактори, определящи развитието на селското стопанство. Тя може да повлияе върху обема на производство, количеството нереализирана продукция, приходите на стопанството и др. Цената на земята се отразява върху конкурентоспособността на производствените структури и върху дългосрочното планиране на развитието на стопанството. Конкуренцията в селското стопанство от своя страна е свързана с и рефлектира върху другите икономически фактори – цена на входящите ресурси, изкупна цена на продукцията и цена на земята.

Лихвеният процент на кредитите може да окаже влияние върху решението на управителя на стопанство дали да се възползва от кредитиране, или да осъ-

ществи идеите си за развитие на стопанството по друг начин, или пък да ги отложи за в бъдеще. Инфлацията влияе върху устойчивостта на всички сектори в икономиката, в т.ч. на селското стопанство и на производствените му структури.

3. Социални фактори. Образователната система, жизненият стандарт и ценностната система на обществото попадат в далечната външна среда, защото въздействат индиректно върху производствените структури. Пазарът на труда се намира в близката външна среда, тъй като има пряко влияние върху стопанствата.

Образователната система стои в основата на успешното развитие на производствените структури. Необходимите знания и умения за управление на стопанството не могат да се ограничават до жизнения и до практическия опит на производителя. За да бъде стопанството устойчиво и конкурентно на съвременния пазар, то трябва да се ръководи от образован управител, който да има необходимото специфично образование и с негова помощ да надгражда практическия си опит. Жизненият стандарт е съществена част от факторите, определящи развитието на селското стопанство – по-високият жизнен стандарт е предпоставка за по-големи инвестиции и по-добри пазарни позиции.

Пазарът на труда (работната ръка) е сериозен проблем в селското стопанство и до голяма степен решаването му зависи от държавните институции. Трудовият пазар оказва голямо влияние върху производствените структури, върху обема им на производство, върху количеството нереализирана продукция, върху приходите на стопанството и др.

4. Технологични фактори. Иновативните технологии и темпът на технологично развитие попадат в далечната външна среда, тъй като въздействат индиректно върху стопанствата. Адаптацията към иновациите на пазара се намира в близката външна среда, защото има пряко влияние върху производствените структури.

Иновативните технологии се отразяват върху степента на ефективност на производствените структури, върху производителността им и върху щадящото използване на природните ресурси в стопанството. Темпът на технологично развитие е от значение при инвестирането в технологии, тъй като дадена технология може да бъде подобрена бързо, преди да се амортизира, и да даде добавена стойност в производството (Georgieva, 2020).

Адаптирането към иновации може да окаже влияние върху състоянието и върху развитието на производствените структури, а също така и върху степента на внедряване на иновации в производствения процес. Колкото по-бърза е адаптацията, толкова по-отговарящо на съвременните условия е земеделското стопанство.

5. Екологични фактори. Замърсяването на околната среда, климатичните про-

мени, природните бедствия, болестите и вредителите по селскостопанската продукция спадат към близката външна среда, тъй като имат пряко влияние върху производствените структури.

Замърсяването на околната среда оказва ефект, от една страна, върху качеството на произведената продукция от стопанствата, а от друга – върху почвата, напояването и чистия въздух. Климатичните промени и природните бедствия имат съществено въздействие върху производствените структури, тъй като селското стопанство е много зависимо от атмосферните условия. Всяко засушаване, градушка, прекалена влажност на почвата, ерозия и т.н. рефлектира върху обема и качеството на продукцията, върху приходите и разходите на стопанствата и върху позицията им на пазара.

Болестите и вредителите по селскостопанската продукция също влияят силно върху състоянието и развитието на производствените структури – те могат да ликвидират цели стопанства, съответно бизнеса и прехраната на земеделските стопани. Показателни за това са епидемиите от спонгиформна енцефалопатия (луда крава), африканска чума по свинете и т.н. В растениевъдството такъв пример са нашествията от скакалци и други насекоми, които изцяло унищожават реколтата.

6. Правни фактори. Международните спогодби за търговия и законодателната рамка за производство на селскостопанска продукция попадат в далечната външна среда, защото не влияят пряко, а косвено върху производствените структури. Административният капацитет и правилата за субсидиране се намират в близката външна среда, тъй като оказват пряк ефект върху производствените структури.

Международните спогодби за търговия се отразяват върху икономическото развитие на производствените структури, защото те са свързани с промените в селскостопанските пазари на световно ниво. Законодателната рамка за производство на селскостопанска продукция е съществена част от правните фактори, моделиращи селското стопанство, като тук от най-голямо значение за нашата страна са Стратегията за цифровизация на земеделието и селските райони на Република България и Общата селскостопанска политика на ЕС.

Административният капацитет е изключително важен за функционирането на производствените структури. Регулярните обучения на работещите в администрациите и подобряването на компетентността им са предпоставка за ефективна комуникация между държавните органи и селскостопанските производители. Те допринасят за успешното прилагане на политиките и на мерките за подпомагане, заложили в аграрната политика на Европейския съюз, а по такъв начин реално земеделските стопани биха получили помощ или съдействие за развиване и модернизирание на стопанствата си.

Заклучение

Селското стопанство е високорисков сектор и някои рискове в него са неконтролируеми. Правилното управление на риска може да съкрати разходите на производствените структури, да създаде възможности за достъп до нови пазари, да повиши конкурентоспособността на селското стопанство и да подобри състоянието на околната среда.

Вариант за стабилизиране на сектора и за постигане на по-висока устойчивост на рискови събития е прилагането на ефективна стратегия за управление на риска, която да е съобразена със специфичните рискове в селското стопанство, с комплексността им и с величината на последствията. Същевременно при изграждането на такава стратегия трябва да се вземе предвид и ролята на ценностната система на обществото, защото тя намира отражение в търсенето на дадени стоки и продукти, а оттам и в произвежданата продукция, което от своя страна определя предлагането, а съответно и производството. Пример за това е нарастващата тенденция към производство на био- и екопродукти.

От голямо значение е и намесата на държавата, която трябва да подпомага управлението на риска и да създава предпоставки за лесно прилагане на различните инструменти за въздействие върху рискови събития. Правилата за субсидиране се отразяват върху специализацията на стопанствата в аграрния сектор. Те обаче могат да повлияят както положително, така и отрицателно на производството в селското стопанство. В много случаи например в резултат от прилагането на тези правила се стига до дисбаланс по отношение на отглеждането на различни земеделски култури и животни – произвежда се културата, която се субсидира най-много в дадения момент.

Както прилагането на иновативни практики, така и управлението на риска в дейността на стопанствата започват да се стимулират и да се финансират от ОСП сравнително отскоро и капацитетът за развитие в тази област е голям. Например чрез използване на блокчейн технологии могат да се прецизират измерванията, контролът и определянето на цените на селскостопанските услуги, да се повиши ангажираността на клиентите, да се намалят разходите, да се подобри ефективността на процесите в селското стопанство и да се максимизират печалбите.

В България управлението на риска при производствените структури в селското стопанство е сравнително нова проблематика и има голям потенциал за развитие.

Конфликт на интереси

Авторът декларира липса на конфликт на интереси.

Използвана литература

- Blagoev, A. (2022). Development of green architecture through the application of agro-environmental practices. In: *Innovative Development of Agricultural Business and Rural Areas*. Conference proceedings. University of National and World Economy (UNWE), 145-152.
- Georgieva, S. (2020). The impact of blockchain technologies on the financial sector. In: *Economic development and policies – realities and prospects*. Sofia: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House, 827-835.
- Harizanova, H. (2015). *Upravlenko konsultirane v agrarniya biznes i ekoikonmikata*. Sofiya: IK ATL-50. [Харизанова, Х. (2015). Управленко консултиране в аграрния бизнес и екоикономиката. София: ИК АТЛ-50] (in Bulgarian).
- Harizanova-Bartos, H., Stoyanova, Z., Petkova, I., Harizanova-Metodieva, Ts., Metodiev, N., Dimitrova, A., Sheytanov, P. (2021). *Integriran podhod pri upravlenie na riska v agrarniya sektor*. Sofiya. Izdatelski kompleks na UNSS [Харизанова-Бартос, Х., Стоянова, З., Петкова, И., Харизанова-Методиева, Ц., Методиев, Н., Димитрова, А., Шейтанов, П. (2021). *Интегриран подход при управление на риска в аграрния сектор*. София: Издателски комплекс на УНСС]. (in Bulgarian).
- Harwood, J., Heifner, R., Coble, K., Perry, J., Somwaru, A. (1999). Managing Risk in Farming: Concepts Research and Analysis. *USDA: Agricultural Economic Report No. 774*. Economic Research Service.
- Kaen, F. R. (2005). Risk Management, Corporate Governance and the Modern Corporation. In: *Risk Management: Challenge and Opportunity*, 423-436.
- Kopeva, D., Madzharova, S., Nikolova, N. (2012). Efektivnost na proizvodstvenite strukturi v zemedeliето. V: *Nauchni trudove na UNSS*, 84-132. [Копева, Д., Маджарова, С., Николова, Н. (2012). Ефективност на производствените структури в земеделието. В: *Научни трудове на УНСС*, 84-132.] (in Bulgarian).
- Nestorov, N., Branzova, P. (2022). Sustainability of production and export of main cereal and oil crops from Bulgaria. *Economic Studies*, 31 (8), 146-171.
- Newbery, D. M., Stiglitz, J. (1981). *The Theory of Commodity Prices Stabilization*. Oxford University Press.

- OECD. (2009). *Managing Risk in Agriculture: A Holistic Approach*. Paris: OECD.
- Rasmussen, S. (2013). *A model for the optimal risk management of (farm) firms*. University of Copenhagen: IFRO.
- Ratas, M., Nurmet M. (2017). Risk management practices of agricultural enterprises – evidence from Estonia. In: Góral, J., Wigier, M. (eds). *Risk in the food economy – theory and practice*. Warsaw: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- Schaper, C., Lassen, B., Theuvsen, L. (2009). Risk Management in Milk Production: A Study in Five European Countries. *113th EAAE Seminar: A resilient European food industry and food chain in a challenging world*. Chania, Crete, Greece: EAAE.
- Sheytanov, P. (2020). *Управление на риска в зърнопроизводството*. Sofiya: UNSS. [Шейтанов, П. (2020). *Управление на риска в зърнопроизводството*. София: УНСС] (*in Bulgarian*).
- Valchev, N. (1999). *Agrarnata struktura na balgarskoto zemedelie*. Sofiya: GoreksPres [Вълчев, Н. (1999). *Аграрната структура на българското земеделие*. София: ГорексПрес.] (*in Bulgarian*).
- Valchev, N., Petkov, L. (2006). *Investitsiite v balgarskoto zemedelie*. Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“. [Вълчев, Н., Петков, Л. (2006). *Инвестициите в българското земеделие*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.] (*in Bulgarian*).
- Witcher, B. J., Chau, V. S. (2010). *Strategic management: principles and practice*. Australia: Cengage Learning.
- Yüksel, I. (2012). Developing a Multi-Criteria Decision-Making Model for PESTEL Analysis. *International Journal of Business and Management*, 7 (24), 52.

Ани Димитрова е доктор по икономика, главен асистент в секция „Регионална и секторна икономика“, Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките. ORCID 0000-0002-6989-567X, a.dimitrova@iki.bas.bg

Annie Dimitrova, PhD, is Chief Assistant Professor at the Department "Regional and Sector Economics", Economic Research Institute at the Bulgarian Academy of Sciences. ORCID 0000-0002-6989-567X, a.dimitrova@iki.bas.bg

RISK MANAGEMENT IN PRODUCTION STRUCTURES – REALITIES, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract: Agriculture is Bulgaria's oldest and most traditional industry. It has gone through many processes that have shaped and help explain its current state. In the recent past, the return of land to its owners has had a strong impact on farms and their development. In Bulgaria, risk management in agricultural production structures is a relatively new issue with great potential for development. The aim of the study is to assess the realities, problems and opportunities in risk management within the production structures of Bulgarian agriculture. A PESTEL analysis was carried out, and the results confirm the hypothesis that agriculture is a high-risk sector with elements that are dynamic.

Keywords: agriculture; production structures; risk

JEL codes: Q10; O13; Q18

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Dimitrova, A. (2024). Upravljenje na riska pri proizvodstvenite strukturi v Balgariya – realnosti, problemi i vazmoznosti (Risk Management in Production Structures – Realities, Challenges and Opportunities). *Economic Thought Journal*, 69 (3), 353-366 (*in Bulgarian*). <https://doi.org/10.56497/etj2469304>